

לזיכוי הרבים – לע"נ הרה"ח ר' יעקב ז"ל בן הרה"ח ר' מנחם מנדל הי"ד **ליקוטי הלכות ופסקים בענין קריעה בראיית מקום המקדש**

חיוב הקריעה

א. הרואה ירושלים בחורבנה אומר "ציון מדבר היתה ירושלים שממה" וקורע. וכשרואה ביהמ"ק אומר "בית קדשנו ותפארתנו אשר הללך בו אבותינו היה לשרפת אש וכל מחמדנו היה לחרבה" וקורע.¹

ערב שבת ויו"ט

ב. מי שרואה בשבת או ביו"ט אסור לו לקרוע. ובער"ש ויו"ט י"א² שהמנהג לא לקרוע. וי"א³ שאין להקל בער"ש ויו"ט כי אם מפלג המנחה ולמעלה. וי"א⁴ שאף בער"ש ויו"ט צריך לקרוע. וי"א⁵ שבער"ש יהיה לבוש בגדי שבת, ובהם אין צריך לקרוע. ואם קיבל שבת לפני שהולך י"א⁶ שפטור מלקרוע. ויש⁷ מי שאומר שיתכן שטעם המנהג לא לקרוע בער"ש אחר חצות הוא משום שבאים על ידי כך לידי צער ונמשך הצער לאחר כניסת השבת ולפיכך כתב⁸ שאם המנהג לא לקרוע זהו מנהג קבוע וברור אין לשנות מהמנהג, אך אם לא דעתו שיש לקרוע.

חול המועד

ג. מי שרואה בחוה"מ יש⁹ מי שמסתפק אם חייב לקרוע וכותב דאם אין מנהג ידוע בין אנשי ירושלים יש לקרוע. אמנם המנהג הוא לא לקרוע וכן הכרעת הפוסקים.¹⁰

קריעה במוצ"ש ר"ח ופורים ושאר ימים שלא אומרים תחנון

ד. י"א¹¹ שחוץ מימים שאין נוהג בהם אבילות והיינו שבת ויו"ט [וחוה"מ] צריך לקרוע אף בימים שלא אומרים תחנון. וי"א¹² שבימי הפורים י"ד וט"ו אין קורעים בהם. וי"א¹³ שאף בר"ח ומוצ"ש המנהג להקל ולא לקרוע. והרואה מקום המקדש בשבת ויו"ט י"א¹⁴ שבכה"ג אינו חייב לקרוע במוצ"ש ובמוצאי יו"ט. וי"א¹⁵ שאף בכה"ג חייב לקרוע במוצ"ש ולא מצינו לפטור הקריעה עקב לבישתו בבגדי שבת כמו בער"ש.

שער הציון

- ¹ ש"ע.
- ² הגר"מ טיקוצינסקי והג"ר בצלאל שטרן זצ"ל.
- ³ ספר הר הקודש.
- ⁴ החזו"א, הגר"י קנייבסקי, והגר"ש אלישיב זצ"ל.
- ⁵ הגר"מ שטרנבוך שליט"א.
- ⁶ הגר"ש אלישיב זצ"ל.
- ⁷ הגר"מ פינשטיין זצ"ל.
- ⁸ שו"ת אגרות משה.
- ⁹ שו"ת לבושי מרדכי.
- ¹⁰ הגר"י קנייבסקי, הגר"שז אויערבאך, הגר"ש אלישיב, הגר"צ אבא שאול, והגר"מ טיקוצינסקי זצ"ל והגר"מ שטרנבוך שליט"א.
- ¹¹ החזו"א והגר"ש אלישיב זצ"ל.
- ¹² הג"ר בצלאל שטרן זצ"ל.
- ¹³ הגר"מ טיקוצינסקי זצ"ל.
- ¹⁴ הגר"שז אויערבאך והגר"ש אלישיב זצ"ל.
- ¹⁵ ספר הר הקודש. והמהר"ל דיסקין הביא בזה מח' ולא הכריע בדבר.

דין תוך ל' יום

ה. הרואה את המקדש תוך ל' יום לראיה ראשונה אין צריך לקרוע¹⁶. ומי שראה את מקום המקדש לאחר שלשים יום בשבת, ולא קרע, ושוב ראהו בחול בתוך שלשים יום לשבת זו וי"א¹⁷ שצריך לקרוע. וי"א¹⁸ שלא. וי"א¹⁹ שאף שמסברא היה צריך לקרוע מ"מ נהגו להקל בזה והוא מנהג זקני ירושלים משנות דור, שאם עברו שלשים יום שלא ראו את מקום המקדש היו הולכים בשבת לכותל כדי ליפטר מקריעה. וי"א²⁰ שיתכן שאף ביום חול מי שבא לכותל ביום ונשאר שם עד שהחשיך היום ולא קרע, שוב אינו צריך לקרוע, כיון שכבר עבר יום הראיה. ואם כבר הגיע לביתו לכ"ע²¹ אין חייב לקרוע.

חתן וכלה בקריעה

ו. חתן וכלה הבאים לכותל בשבעת ימי המשתה וי"א²² שאינם חייבים לקרוע על מקום המקדש, דדומים לגבם ליו"ט שלא קורעים בו.

תושבי ירושלים

ז. מי שנולד בירושלים, אפי' הגדיל אין צריך לקרוע, דבקטנותו פטור וכשהגדיל אין צריך לקרוע דהא ראה אותם תוך ל' יום²³ לפיכך וי"א²⁴ שתושבי ירושלים של העיר העתיקה נוהגים עפ"י גאוני ירושלים שאינם קורעים על ראית מקום המקדש אף שלא ראו יותר מל' יום, ואפי' שמעולם לא קרע כי נולד וגר בירושלים מימי קטנותו. וי"א²⁵ שאף תושבי ירושלים שלא ראו את מקום המקדש שלשים יום חייבים לקרוע. וי"א²⁶ שכל הדין האמור זה רק למי שגר בעיר העתיקה, אך תושבי ירושלים החדשה [והיינו²⁷ שכונותיה] החדשות של ירושלים במקומות שאין רואים כלל את ירושלים העתיקה וחומותיה] חייבים לקרוע. וי"א²⁸ שהמנהג שכל תושבי ירושלים [החדשה], אף המרוחקים ממקום המקדש לא קורעים, מפני שיכולים תושבי העיר לבוא בקלות למקום המקדש ואינם באים, מוכח שאינם מרגישים כל כך את צער החורבן ולפיכך המנהג שאינם קורעים אף כשמגיעים לכותל, ואף מי שכבר נהג לקרוע עפ"י הוראת גדול, יכול להתיר את נדרו, משום שנודע לו רק כעת שמנהג זה שלא לקרוע אינו טעות.

נשים וקטנים

ח. וי"א²⁹ שאין צריך לחנך את הקטנים [אף שהגיעו לחינוך] בקטנותם לקרוע. מפני שמצפים אנו עד שיגדל יבנה המקדש, ולא יהיה חיוב קריעה עוד. ונשים גם חייבות בקריעה זו.

שער הציון

¹⁶ ש"ע.

¹⁷ הגר"מ פינשטיין זצ"ל.

¹⁸ הגרש"ז אויערבאך זצ"ל.

¹⁹ הגר"י אלשיב זצ"ל.

²⁰ הגרש"ז אויערבאך זצ"ל.

²¹ הגר"מ פינשטיין, הגרש"ז אויערבאך, והגר"י אלשיב זצ"ל.

²² הגר"י אלשיב זצ"ל.

²³ מ"ב ומקורו מהמגן אברהם.

²⁴ ברכי יוסף, והגר"מ טיקוצ'ניסקי זצ"ל.

²⁵ שו"ת הרדב"ז והגר"מ פינשטיין זצ"ל.

²⁶ הגר"י אלשיב זצ"ל והג"ר עזריאל אויערבאך שלי"טא.

²⁷ עיין בפסקי תשובות שהסתפק בזה והסיק שלכאוי נראה שהם חייבים לקרוע וזה כפי שפסק הגר"י א.

²⁸ הגרש"ז אויערבאך זצ"ל (וכן משמע מהגר"מ שטרנבוך).

²⁹ הגר"י קניבסקי והגר"י אלשיב זצ"ל.

בן הסמוך לשולחן אביו

ט. בן הסמוך לשולחן אביו על פי הסברא דניחא ליה לאינש למיעבד מצוה בממוניה י"א³⁰ שחייב הבן לקרוע הבגד. ואם אמר לו אביו בפירוש שלא יקרע בגדו י"א³¹ שלא יקרע. ובסתמא י"א³² שאולי צריך הבן לבקש רשות אביו, כי אפשר שאם אביו ידע שקרע הוא יתן לו בגד פשוט וזול בשביל שלא יקלקל בגד חשוב, ואם הבן לא נהג כן וקרע בגד חשוב אפשר דהוי ליה כגזל.

סומא

י. סומא המגיע לירושלים ולמקום המקדש, הגם שידוע כי עומד הוא במקום החורבן, י"א³³ שאינו חייב לקרוע.

הפקרת או הקניית בגדיו לאחר

יא. אלו המתחכמים ורוצים להיפטר מחיוב קריעה ע"י שמקנים בגדיהם לחברם בקנין סודר כדין, והקונה נותן להם רשות ללבוש הבגד בהשאלה ובתנאי שאינם רשאים לקרוע את הבגד י"א³⁴ שאין לעשות כן. כי³⁵ אומדנא דמוכח דכל ההקנאה היא רק כדי לפטור עצמו מחיוב קריעה, ואינו נעשה של הקונה לגמרי באופן שיכול להקדישו או להקנותו לאחר, וא"כ נמצא שאינו אלא הערמה בעלמא, והקנין לא חל, וזה עפ"י הגמ' בנדרים (מח.) ובראשונים שם שכל מתנה שאם הקונה יקדישה אינה תתקדש אינה מתנה. ועוד³⁶ משום דק"ל דהלבוש בגד של חבירו אם אינו מקפיד שיקרע חייב לקרוע, וכאן אפי' שקנאו חבירו ואמר שלא יקרע, אן סהדי שאינו מקפיד באמת ואף להפקיר בגדיו לא מהני לפוטרו מקריעה. ובדעת הגר"ש אלישיב זצ"ל יש שכתבו³⁷ בשמו שאמנם מועיל להקנות את הבגד לאחר או להפקיר בפני שלשה כדי ליפטר מקריעה, אך הדרך הנכונה היא שלא להפקיע עצמו מן המצוה. ויש שכתבו³⁸ בשמו שאמנם מועיל להקנות אבל הוי הערמה. ויש³⁹ שהביא מרבינו שאין נכון לסמוך על זה, דהרי חבירו סוף סוף אינו מקפיד אם יקרע. אמנם דעתו⁴⁰ שבר"ח כיון שהרבה מקילים בזה (וכדלעיל סעי' ו') יוכל לצרף עוד קולא אחרת להקנות הבגדים לאחר, ואז ודאי פטור.

אופן הקריעה ובאיזה בגד קורעים

יב. לגבי הקריעה צריך לקרוע מעומד ובידו ולא בכלי וקורע כל כסותו שעליו עד שיגלה את ליבו⁴¹. וי"א⁴² שנוהגים מאז ומקדם עפ"י גדולי ישראל לקרוע רק הבגד העליון ובסכין,

שער הציון

³⁰ הגר"ש אלישיב והג"ר נתן גשטטנר זצ"ל והגר"מ שטרנבוך שליט"א וכן פסק בשו"ת שרגא המאיר.

³¹ הגר"מ גשטטנר זצ"ל.

³² פסקי תשובות.

³³ הגר"ש אלישיב זצ"ל.

³⁴ הגר"צ אבא שאול זצ"ל, וכן דעת הגר"ש אויערבאך זצ"ל והוסיף שיתכן שאף אינו מועיל מן הדין, וכן פסקו הגר"מ שטרנבוך והגר"ח קנייבסקי שליט"א וכן הורה הג"ר עזריאל אויערבאך שליט"א שאין כדאי להשתמש בעצה זו.

³⁵ כן ביאר הגר"מ שטרנבוך שליט"א.

³⁶ כן ביאר הגר"ח קנייבסקי שליט"א.

³⁷ שו"ת אבני ישפה להגר"פ פיינהנדר.

³⁸ עלון דבר ה' זו הלכה, ג.

³⁹ הערות שיעורי הגר"ש עמ"ס מועד קטן להגר"ח זייבלד.

⁴⁰ אשרי האיש.

⁴¹ ש"ע ומ"ב.

ולא את הכתונת וכדעת הראב"ד והמ"מ (בפ"ה מהל' תענית) והרמב"ן, וספק דרבנן לקולא, ואף שלשון הטור והש"ע הוא "לגלות ליבוי" יש שהסביר⁴³ דאולי הכוונה לגלות את הלב ברוחניות כעין "קרעו ללבבכם ואל בגדיכם" וכעין "ליבי ליבי על חלליהם", וי"א⁴⁴ שסוודר וציצית אינם חייבים בקריעה, ולכן אם הקנה את הציצית שלו קודם לכתו לכותל המערבי, הוי נתינה בטעות ואינה נתינה. ויש⁴⁵ שהסתפקו לענין העצה להוריד החליפה ולהיות בהתחלה רק עם חולצה ואז יקרע את החולצה שהוא בגד עליון במצב זה. וי"א⁴⁶ דלא מהני וי"א⁴⁷ שיכול לכתחילה לייחד בגד קרוע לקריעה ולקרוע תמיד באותו בגד, ואפי' בגד העומד לזורקו לאשפה.

החלפת הבגד הקרוע

יג. וי"א⁴⁸ שיכול אחר הקריעה להוריד את הבגד הקרוע וללבוש בגד אחר. וי"א⁴⁹ שאת הבגד הקרוע צריך ללבוש כל זמן שהייתו במקום החורבן.

לימוד זכות על המקילים

יד. מה שאין נוהגים העולם לקרוע בזמננו את בגדיהם וי"א⁵⁰ שזה אינו כדין. אמנם יש⁵¹ שלימדו זכות על המקילין שלא קורעין אמנם לא באו בזה לקבוע בהאי סברא הלכה למעשה, אלא רק כלימוד זכות על מה שנהגו להקל ולא לקרוע, דהנה כתב המג"א דמי שנולד בירושלים אפי' הגדיל אין צריך לקרוע, דבקטנותו פטור וכשהגדיל א"צ לקרוע דהא ראה אותן תוך ל' יום, וכתב השע"ת דהדר בירושלים ועברו עליו ל' יום שלא ראה ביהמ"ק חייב לקרוע, אך הביא מהאחרונים שכתבו דלא זהירי בזה ונראה טעמם דהנה יסוד ענין קריעה הוא מפני צער ועגמת נפש, וע"כ תושב עיה"ק שרואה תמיד חורבן בעיה"ק לפניו, אינו מצטער ומתרגש כ"כ כשרואה את חורבן המקדש גם לאחר שעברו עליו ל' יום, ולכן לא הקפידו לקרוע. ואף שלא מצינו סברא זו בגמ' ובפוסקים מ"מ הא חזנין באלו האחרונים שכתבו שלא נהוג לקרוע, וע"כ הטעם שאין בזה הרגשת צער וכאב, ומסתברא שקבלה היתה בידם שאין ענין לקרוע סתם בלי הרגשת הצער והכאב, ובפרט שבזמננו בהתגברות חילול השם בשלטון כופרים בארץ הקודש לא מרגישים כ"כ חורבן הקדושה שבבית אלקינו. ויש שהוסיף⁵² שבעוונותינו הרבים אריכת הגלות גרמה שכבר הורגלנו יום יום ואפי' רואים ירושלים ומקום המקדש לא מתרגשים יותר ואין להם עגמת נפש יתירה וא"כ למה יקרעו ואדרבה אם יקרעו הבגד יש להם עגמ"נ על הבגד שנקרע ולא על המקדש וירושלים ואדרבה אולי יש כאן משום בל תשחית על הבגד. אבל מי שיראת ה' נוגע בלבבו ולבו עליו דוה על חורבן ביהמ"ק שיבנה במהרה בימינו ונתוסף עליו עגמ"נ בכל

שער הצינן

⁴² האמרי אמת מגור, והגר"י טיקוצ'ינסקי והגרש"ז אויערבאך זצ"ל, וכן דעת הגר"מ שטרנבוך והגר"ח קנייבסקי שליט"א וכן נהגו החזו"א והגר"י קנייבסקי זצ"ל.

⁴³ האמרי אמת מגור זצ"ל.

⁴⁴ הגר"י אלשיב זצ"ל.

⁴⁵ הגר"י קנייבסקי זצ"ל.

⁴⁶ הגר"ח קנייבסקי שליט"א בשם יש אומרים.

⁴⁷ כן נהגו הסטייפלר והגר"ח קנייבסקי שליט"א.

⁴⁸ הגר"ח קנייבסקי שליט"א וכן נהג הסטייפלר.

⁴⁹ הגר"י אלשיב זצ"ל.

⁵⁰ הגר"מ פיינשטיין הגר"י אלשיב זצ"ל והגר"י וואזנר שליט"א.

⁵¹ הגר"מ מנשה קליין זצ"ל (גאב"ד אונגוואר) והגר"מ שטרנבוך שליט"א.

⁵² הגר"מ קליין זצ"ל.

פעם שרואה מקום המקדש וירושלים ודאי יעשה כהלכה וכל המתאבל בחורבנה זוכה ורואה בנחמתה בביאת משיח צדקנו שיתגלה לנו בב"א. אמנם אין⁵³ חיוב למחות באלו שלא קורעין, מפני שהיום לא מתרגשים כ"כ בראיית מקום המקדש החרב.

בחור ישיבה

טו. בחור ישיבה שלא היה בכותל ל' יום וקיבל רשות מאביו לקרוע את הבגד או אף בסתמא כשלא אמר לו שלא יקרע, אז אם הוא גם בירושלים (החדשה) אף מחוץ למקם שרואים את העיר העתיקה וחומותיה לדעת הגר"ש⁵⁴ אויערבאך זצ"ל אין חייב לקרוע, ולדעת הגר"מ פִּינְשְׁטִין הגר"ש אלישיב והגר"ע אויערבאך חייב לקרוע (וכפי שנכתב בסעי' ז') ואם גר מחוץ לירושלים לכ"ע חייב לקרוע. והנה אף שהתבטא מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל⁵⁴ שמי שיכול ללכת לכותל פעם בל' יום ואינו הולך דומה למי שיש לו אם זקינה ואינו הולך לבקרה מ"מ כבר הורה הסטייפלר⁵⁵ שנסיעה לכותל המערבי לבחור ישיבה יתכן שהוא ביטול תורה, אמנם מנהג בני הישיבות בירושלים באסרו חג לאחר חג השבועות לצאת בצוותא לשפוך שיח ולהתפלל.

שער הציון

⁵³ הגר"מ שטרנבוך שליט"א.

⁵⁴ קונטרס שריד בית מקדשנו.

⁵⁵ אורחות רבנו.

מקורות לשער הציון

1. ש"ע – סי' תקסא ס"ב.
2. הגר"מ טיקוצ'ינסקי – סדר ארץ ישראל סי' תקסא ס"א, וספר עיר הקודש והמקדש ח"ג פי"ז אות ה'.
- הגר"ב שטרן – שו"ת בצל החכמה ח"ה סי' יב.
3. ספר הר הקודש - עמ' יא.
4. החזו"א – אורחות רבנו ח"ב עמ' קמט.
- הגר"י קניבסקי – אורחות רבנו שם.
- הגר"ש אלישיב – אשרי האיש ח"ג פרק עג סעי' טז.
5. הגר"מ שטרנבוך – שו"ת תשובות והנהגות ח"א סי' שלד.
6. הגר"ש אלישיב - אשרי האיש שם.
7. הגר"מ פנישטיין – שו"ת אג"מ ח"ה או"ח סי' לו אות א'.
8. שו"ת אגרות משה – שם, ובח"ג יו"ד סי' נב אות ד'.
9. שו"ת לבושי מרדכי – חלק או"ח סי' קעג.
10. הגר"י קניבסקי – אורחות רבנו שם.
- הגרש"ז אויערבאך – מנחת שלמה סי' עג.
- הגר"ש אלישיב – אשרי האיש שם.
- הגר"צ אבא שאול – שו"ת אור לציון ח"ג פ"ל תשובה ה'.
- הגר"מ טיקוצ'ינסקי – ספר ארץ ישראל שם סי"א.
- הגר"מ שטרנבוך – תשובות והנהגות ח"ה סי' קסו.
11. החזו"א – אורחות רבנו שם.
- הגר"ש אלישיב – אשרי האיש שם.
12. הגר"ב שטרן – שו"ת בצל החכמה שם.
13. הגר"מ טיקוצ'ינסקי – ספר ארץ ישראל שם.
14. הגרש"ז אויערבאך – מנחת שלמה שם אות ד'.
- הגר"ש אלישיב – אשרי האיש שם סי"ח.
15. ספר הר הקודש – עמ' יא.
- שו"ת מהרי"ל דיסקין – קו"א אות קפה.
16. ש"ע – סי' תקסא ס"ה.
17. הגר"מ פנישטיין – שו"ת אג"מ שם.
18. הגרש"ז אויערבאך – שו"ת מנחת שלמה סי' עג אות ב ו-ח.
19. הגר"ש אלישיב – אשרי האיש שם.
20. הגרש"ז אויערבאך – מנחת שלמה שם אות ג'.
21. הגר"מ פנישטיין - שו"ת אג"מ ח"ה שם.
- הגרש"ז אויערבאך – מנחת שלמה שם אות ה'.
- הגר"ש אלישיב – אשרי האיש שם סעי' כ.

22. הגר"ש אלישיב – אשרי האיש שם ס"י ט.
23. מ"ב – ס"י תקסא סק"ז.
- ומקורו מהמג"א – ס"י תקסא סק"ו.
24. ברכ"י – ס"י תקסא סק"ב והובא בשע"ת סק"ב.
- והגר"מ טיקוצ'נסקי – ספר ארץ ישראל סעי' ט' שם.
25. שו"ת הרדב"ז – ח"ב ס"י תרמו.
- הגר"מ פינשטיין – שו"ת אג"מ שם אות ג'.
26. הגר"ש אלישיב – אשרי האיש שם ס"י ב.
- והגר"ע אויערבאך – כן הורה לבני הישיבה (משכן שלמה)
27. פסקי תשובות – ס"י תקסא הע' 23.
28. הגרש"ז אויערבאך – מעדני שלמה עמ' נח, הליכות שלמה תפילה פכ"ג אורחות הלכה הע' 116.
- הגר"מ שטרנבוך – תשובות והנהגות ח"ה ס"י קסו וס"י קסז.
29. הגר"י קניבסקי - אורחות רבנו ח"ב עמ' קנד.
- הגר"ש אלישיב – אשרי האיש שם סכ"א.
30. הגר"ש אלישיב – אשרי האיש שם.
- הגר"נ גשטטר – שו"ת להורות נתן ח"ב ס"י לט.
- הגר"מ שטרנבוך – תשובות והנהגות ח"ה ס"י קסו.
- שו"ת שרגא המאיר – ח"ה ס"י עד.
31. הגר"נ גשטטר – שו"ת להורות נתן שם.
32. פסקי תשובות – ס"י תקסא הע' 22.
33. הגר"ש אלישיב – אשרי האיש שם סכ"ד.
34. הגר"צ אבא שאול – שו"ת אור לציון שם.
- הגרש"ז אויערבאך – מעדני שלמה עמ' ס'.
- הגר"מ שטרנבוך – מועדים וזמנים ח"ז ס"י רנז ותשובות והנהגות ח"ח ס"י קסו.
- הגר"ח קניבסקי – דולה ומשקה עמ' ר"י הע' 565.
- הגר"ע אויערבאך – כן הורה לבני הישיבה (משכן שלמה).
35. הגר"מ שטרנבוך – מועדים וזמנים שם.
36. הגר"ח קניבסקי – דולה ומשקה שם.
37. שו"ת אבני ישפה – ח"ג ס"י נט.
38. עלון דבר ה' זו הלכה – הובא באשרי האיש שם הע' שז.
39. הערות שיעורי הגר"ש"א – מועד קטן דף כ ע"ב.
40. אשרי האיש – אשרי האיש ח"א פכ"ד סכ"ד.
41. ש"ע – ס"י תקסא סד.
- ומ"ב – סק"ב.
42. האמרי אמת מגור – אוסף מכתבים ס"י ס' בשם זקני ירושלים.

- הגרי"מ טיקוצ'נסקי – ספר ארץ ישראל שם ס"ד.
- הגרש"ז אויערבאך – מנחת שלמה שם אות א'.
- הגר"מ שטרנבוך – תשובות והנהגות ח"א סי' שלח.
- הגר"ח קניבסקי – דולה ומשקה עמ' ריב הע' מס' 572.
- החזו"א והגרי"י קניבסקי – אורחות רבנו ח"ב עמ' קמח.
43. האמרי אמת מגור – במכתב שם.
44. הגרי"ש אלישיב – אשרי האיש ח"ג פע"ג סי"ד וסט"ו.
45. הגרי"י קניבסקי – אורחות רבנו ח"ד עמ' קנ.
46. הגר"ח קניבסקי בשם י"א – דולה ומשקה עמ' ריב.
47. הסטייפלר – אורחות רבנו שם עמ' קנג.
- הגר"ח קניבסקי – דולה ומשקה שם הע' 573.
48. הגר"ח קניבסקי – דולה ומשקה עמ' ריב.
- הסטייפלר – אורחות רבנו ח"ב עמ' קמח.
49. הגרי"ש אלישיב – אשרי האיש שם סכ"ג.
50. הגר"מ פינשטיין – כן מתבאר משו"ת אג"מ ח"ה או"ח סי' לז אות ג'.
- הגרי"ש אלישיב – אשרי האיש שם סי"ד.
- הגר"ש וואזנר – שו"ת שבט הלוי ח"ז סי' עח.
51. הגר"מ קליין – שו"ת משנה הלכות ח"ו סי' קי.
- הגר"מ שטרנבוך – מועדים וזמנים שם.
52. הגר"מ קליין – שו"ת משנ"ה שם.
53. הגר"מ שטרנבוך – מוע"ז שם.
54. קונטרס שריד בית מקדשנו – עמ' כ'.
55. אורחות רבנו – ח"ב עמ' קנט.